

Nr 15.

Ankom till riksdagens kansli den 17 april 1917 kl. 5 e. m.

*Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 15,
i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående be-
redande av kostnadsfri skolmateriel åt barn i folk- och
småskolor.*

I en inom andra kammaren av herrar *Vennerström* och *Hage* väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 327, föreslås, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, på vilket sätt och efter vilka grunder en samverkan mellan stat och kommun må kunna åstadkommas för beredande av kostnadsfri skolmateriel åt barn i folk- och småskolor.

Med avseende på vad motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Andra kammarens första tillfälliga utskott har i anledning av motionen anfört följande:

»Utskottet anser det icke nödigt att ingå på en utredning av frågan, huruvida föräldrarnas utgifter för sina barns skolgång äro att anse övervägande som en skatteplikt till samhället eller som en föräldrarna åliggande uppfostrareplikt. Det är tillräckligt att konstatera, att samhället ålägger alla föräldrar att hålla sina barn i skola eller på annat sätt skaffa dem ett visst mått av allmänbildning, och denna plikt kunna föräldrarna icke undandraga sig.

Med skolplikten följer en hel rad utgifter, som de samhällsmedlemmar, vilka icke ha barn i skolåldern, äro helt eller delvis befriade ifrån. Kostnaderna för föda, kläder, skodon m. m. äro helt naturligt avsevärt större, då barnen gå i skola, än då de vistas i hemmet, vartill kommer, att föräldrarna under skoltiden måste avstå från den arbetshjälp i hemmet,

som barnen skulle kunna lämna, om de icke ginge i skola. Därtill komma kostnaderna för böcker och skolmateriel.

Vad särskilt skolmaterielen beträffar torde det numera vara ganska vanligt, att den bekostas av kommunen för barn från de fattigaste hemmen. Men för många familjer, som icke äro så fattiga, att de kunna erhålla denna hjälp, verka utgifterna för barnens skolmateriel ganska tyngande, i synnerhet om barnskaran är stor, och en del kommuner hava därför redan åtagit sig en del av utgifterna för sagda materiel för alla barn, oberoende av föräldrarnas förmögenhetsförhållanden.

Den skolmateriel, som barnen behöva, är av tre slag: läseböcker, läroböcker och förbrukningsmateriel. För den egentliga folkskolans barn bekostas läseböckerna i regel av skolkassan. Dessa böcker äro dyrbara och stora och kunna ej lämpligen medföras till hemmen utan användas för det mesta endast på lärorummet, där de begagnas av den ena generationen barn efter den andra, tills de blivit utslitna eller föräldrade. Småskolans läseböcker däremot köpas i regel av barnen, likaså läroböcker i både småskola och folkskola. Beträffande förbrukningsmaterielen — papper, pennor, kautschuk m. m. — är det också vanligast, att den köpes av barnen, men det förekommer rätt ofta, att åtminstone en del av denna materiel bekostas av skolkassan.

Enligt inom utskottet gjorda beräkningar uppgå utgifterna för skolmateriel under hela skoltiden till ungefär följande belopp i en folkskola litt. E, den skoltyp, som är den vanligaste på landsbygden: läseböcker (i småskolan) kronor 2: 50, läroböcker kronor 6: 50, förbrukningsmateriel 12 kronor eller tillsammans omkring 21 kronor. Dessa belopp räcka emellertid endast under förutsättning, att böckerna så noga vårdas, att en bok av varje slag kan användas under hela skoltiden, och att ingen vårdslöshet med förbrukningsmaterielen äger rum. Om, såsom ofta är fallet, läraren lämnar barnen materielen till självkostnadspris, och om en bok kan användas av ett par syskon, är det möjligt att något nedbringa kostnaden, men å andra sidan lär det knappast lyckas få alla barn att iakttaga så stor noggrannhet och sparsamhet, som här förutsattes, utan uppgå utgifterna för skolmateriel i många fall till högre belopp. Likaledes äro kostnaderna något mindre i halvtidsskolor men däremot större i skolor i städer och industrisambällen, vadan man torde kunna anse nyssnämnda belopp som ett medeltal. För en familj med stor barnskara kunna således utgifterna endast för skolmateriel uppgå till hundratals kronor.

Om denna tunga börda avlyftes och fördelades på alla skattdragande, så vore föräldrarna visserligen icke därmed befriade från alla utgifter för

sina barns skolgång. Utom sin andel i skatten för ändamålet finge de fortfarande svara för de merutgifter för barnens föda, kläder och skodon, som skolgången medför. Men samhällets övertagande av kostnaderna för skolmaterielen skulle ändå medföra en avsevärd lättnad i de barnrika familjernas bekymmer.

De merkostnader för barnens uppfostran under skolåldern, vilka sålunda läggas på föräldrarna, drabba dessa högst olika och i proportion till antalet barn inom familjen. De barnrikaste familjerna, som samhället framför allt behövde skona och omhulda, få härigenom vidkännas de största uppoffringarna. Föräldrar, som ha få barn och därför i regel större ekonomisk bärkraft, slippa lindrigare undan. Barnlösa familjer och ogifta medborgare äro helt befriade från ifrågavarande utgifter, ehuru dessa senare samhällsmedlemmar måste anses i allmänhet vara ekonomiskt bättre lottade.

Utskottet kan sålunda icke annat än instämna med motionärerna däri, att utgifterna till läroböcker och skolmateriel verka, på grund av deras fördelning utan hänsyn till den olika förmågan att bära dem, orättvist.

För skolans verksamhet skulle den av motionärerna föreslagna anordningen innebära mycket stora fördelar. Knappast någon lärare torde sakna erfarenhet om de olägenheter för undervisningen, som uppstå därav att ett eller annat barn kommer till skolan utan den növärdiga materielen och därför måste sitta överksamt eller upptaga lärarens dyrbara tid med anskaffandet av vad som fattas. För en finkänslig lärare är det också ytterst motbjudande att ofta behöva påminna barnen om att taga med de slantar som behövas till skrivböcker, pennor och dylikt, i synnerhet om han vet, huru knapp penningtillgången i hemmet kan vara. Helt visst skulle det vara gagneligt även för förhållandet mellan hem och skola, om barnen finge, vad de behövde för sitt skolarbete, utan att behöva åter och åter tiggja föräldrarna därom. Det har därtill visat sig, att handhavandet av de småslantar, som skola användas till skolböcker, för lärjungarna inneburit en frestelse, som icke alla kunnat motstå, utan som för en och annan lett till det första lilla steget på brottets bana.

Mot den av motionärerna föreslagna anordningen har anmärkts, att det ur uppfostringssynpunkt vore riktigast, att föräldrarna finge bekosta barnens skolmateriel, emedan barnen då skulle vara mer aktsamma om sina böcker och sparsammare vid förbrukningen av materielen. Utskottet delar emellertid motionärernas uppfattning, att barnens större eller mindre aktsamhet och sparsamhet icke påverkas av sättet för materielens åtkomst utan av

helt andra faktorer. Att *föräldrarna* skulle öva strängare tillsyn över barnens sätt att handskas med materielen, om de själva finge betala den, är nog möjligt i en del fall, men samma fördel vunnas, om föräldrarna ålades att ersätta den materiel, som barnen erhöle i skolan, men som genom vårdslöshet skadades. För övrigt har, såvitt utskottet känner, erfarenheten hittills icke visat, att de barn, som redan nu erhålla sin materiel gratis, vårda den sämre än de, som få köpa den. En undersökning om huru härmed förhåller sig vore ingalunda omöjlig att åstadkomma, och skulle det därvid visa sig, att uppfostran till sparsamhet verkligen bleve lidande genom att barnen finge sin materiel gratis, vore detta en högst beaktansvärd sak. Men i sådant fall kunde frågan lösas på det sättet, att materielen inköptes på skolkassans bekostnad och hölles barnen till handa till synnerligen lågt pris. Skillnaden mellan detta försäljningspris och inköpspriset skulle då fyllas av allmänna medel. Utskottet anser, att även denna utväg till frågans lösning bör vid en utredning komma under omprövning.

Beträffande frågan, huruvida de utgifter, som enligt förslaget skulle överflyttas på det allmänna, böra bestridas av stat eller kommun eller bådadera, tilltror sig utskottet icke att uttala någon bestämd mening. Att med nuvarande kommunala skatteförhållanden lägga hela bördan av dessa utgifter på kommunerna synes emellertid otänkbart. Skulle en uppdelning av kostnaderna ifrågasättas, bör emellertid den fördelningsgrund, som motionärerna föreslå, icke komma till användning utan hellre den, efter vilken lärarnes kontanta minimilön numera utgår.

Slutligen vill utskottet endast framhålla, att, hur kostnaderna för barnens skolmateriel än bestridas, läroböckerna böra bli barnens egendom, vilket måste anses ur både hygienisk och pedagogisk synpunkt fördelaktigast.

Då utskottet sålunda delar motionärernas uppfattning, att föräldrarnas utgifter för barnens skolmateriel är synnerligen betungande, och att samhället bör övertaga åtminstone det väsentliga av dessa utgifter, får utskottet hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, på vilket sätt och efter vilka grunder en samverkan mellan stat och kommun må kunna åstadkommas för övertagande helt eller delvis av föräldrarna nu åliggande skyldighet att för sina barn i folk- och småskolan bekosta erforderlig skolmateriel.»

Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, varefter ärendet över-

lämnades till första kammaren, som hänvisade detsamma för förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott.

Den angelägenhet, för vilken motionärerna nu påkallat riksdagens uppmärksamhet, berör en fråga rörande vårt undervisningsväsende, vilken förut icke tillbörligt uppmärksammats. Detta torde dock ingalunda bero därpå, att denna angelägenhet skulle vara obetydlig. Klart är ju, att åtskilliga detaljfrågor, som beröra vår folkundervisning, under de senaste årens organisationsarbete fått komma i efterhand.

Utskottet.

Förevarande fråga är emellertid så till vida ringa, att den icke hör till dem, vilkas tillfredsställande lösning medför större krav på statens ekonomiska bistånd. I vad den avser befrielse för föräldrarna av den dem nu åliggande skyldigheten att för sina barn bekosta erforderlig skolmateriel, innebär den icke heller något principiellt nytt. Däremot är det en nyhet, att denna skyldighet skall helt eller till en del övertagas av det allmänna *under samverkan mellan stat och kommun*. Om man överhuvud ställer sig förstående för syftet, synes dock denna nyhet icke ägnad att väcka betänkligheter, då den i själva verket endast avser att förhindra att under nuvarande kommunala skatteförhållanden fattiga, skattetyngda kommuner få bära hela bördan av utgifterna för ändamålet.

Samhällets övertagande av kostnaderna för skolmaterielen skulle ur skilda synpunkter medföra beaktansvärda fördelar. För skolans verksamhet vore det givetvis, såsom av såväl motionärerna som andra kammarens utskott visats, en stor vinst, om den för undervisningen nödiga materielen bleve barnen gratis tillhandahållen. Nu berörda synpunkt synes enligt utskottets mening framför andra förtjäna att beaktas vid frågans bedömande. Betydelsen av att barnen vid undervisningen äga den materiel, som oundgängligen erfordras, torde såsom självklar icke behöva närmare utvecklas. På vederbörande skolmyndigheter lär det ankomma att tillse, att förmånen av den fria skolmaterielen icke blir föremål för missbruk.

Genom samhällets övertagande av föräldrarnas skyldighet att bekosta barnens skolmateriel skulle ock mångt fattigt hem, och icke blott de allra fattigaste, befrias från en tyngande utgift. Att för nu förevarande framställning kunna åberopas även ömmande skäl, gör givetvis densamma än mer beaktansvärd. Dessa skäl synas ock mana till att icke trots en något ökad statsutgift skjuta frågan åsido för att lösas i en oviss framtid. Ett tillmötesgående nu av kravet på kostnadsfri skolmateriel åt folk- och småskolans elever skulle säkerligen först och främst i mindre bemedlade barnrika familjer mottagas som en välbehövlig dyrtidshjälp.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 17 april 1917.

På utskottets vägnar:

HUGO HAMMARSKJÖLD.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar *Hammar-skjöld, Borell, Alkman, Oscar Olsson, Akesson, Göransson* och *Hulting*.

Reservation

av herrar *Hammar-skjöld, Borell* och *Magnusson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.
